

LEİPZİG KÜTÜPHANESİNDE KAYITLI BİR SEĞİR-NAME ÜZERİNE

ON A COPY OF SEĞİR-NAME REGISTERED IN LEIPZIG LIBRARY

Murat MURATOĞLU*

ÖZ: Merak insanoğlu için önemli bir duygudur. Gelecekte ne olacağı ile ilgili bilgisinin olması ve bir adım önde yaşama isteği insanoğlunu, inanç ve inanışlar bağlamında çeşitli uygulamalara yönlendirmiştir. Vücuttaki bazı organların seğirmesiyle ilgili olarak yapılan yorumlamalar da bu uygulamalardan biridir. Zamanla edebî bir tür haline gelen seğir-name olarak adlandırılan metinler dil, kültür, anatomi, halk bilimi vb. birçok disipline kaynak teşkil etmektedir. Vücuttaki deri ve deri altındaki kasların hafifçe oynaması Olarak tarif edilen bu seğirmelere dayanılarak yapılan yorumlamalara ise seğirname (ihtilaçname/ilm-i ihtilaç) denilmektedir. Çalışmaya konu olan eser; Leipzig Kütüphanesinin dijital erişime sunduğu Türkçe yazmalar içerisinde çok metinli bir yazmanın Hâzâ Ta'bîr-est başlıklı Türkçe mensur seğir-name örneğidir. Seğirme ve seğir-nameler hakkında bilgiler verildikten sonra, mensur seğir-name içeriği hakkında açıklamalar yapılmıştır. Yazarı ve yazılış tarihi ile ilgili metin içerisinde ve katalog bilgilerinde herhangi bir açıklama bulunmayan 112 seğirmeden müteşekkil metnin notlar bölümünde dilbilgisi özelliklerinden hareketle Eski Oğuz Türkçesi döneminde kaleme alınmış olması muhtemeldir.

Anahtar Kelimeler: Seğirme, seğir-name, Hâzâ Ta'bîr-est, Eski Oğuz Türkçesi, fal.

ABSTRACT: Curiosity is an important sensation for human beings. To learn about the future events and the desire to live a step forward directed human beings towards different practices in the framework of beliefs. One of the practices is the comments related to twitch of some organs. The texts which became a literary genre and came to be named as seğir-name have been the source to some disciplines such as language, culture, anatomy, folklore etc. The interpretations made based on these twitches, which are described as the slight movement of the skin and muscles under the skin in the body, are called seğir-name (ihtilaç-name/ilm-i ihtilaç). The focus of the study is text that can be accessed digitally in the library of Leipzig University. This text is a prose seğir-name titled as Hâzâ Ta'bîr-est found in multi-textual manuscript. In the present study, firstly, some information about twitching and seğir-names will be provided, and then the content of the above-mentioned prose seğir-name will be analyzed. There is not any information about the writer and the date when it was scribed. On the basis of the linguistic peculiarities of the notes which consist of 122 twitch it is possible that the text belongs to Old Oghuz Turkish.

Keywords: Twitching, seğir-name, Hâzâ Ta'bîr-est, Old Oghuz Turkish, fortune-telling.

* Öğr. Gör. – Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi / Samsun – murat.muratoglu@omu.edu.tr (ORCID ID: 0000-0003-4067-8564)

1. Giriş

İnsanoğlı yüzyıllar boyunca hayal gücü, gözlem ve deneyleriyle evreni tanımaya ve ona anlam vermeye çalışmıştır. Bu durum ulusları var eden kültürleri ve inançları doğurmuştur. Geleceği bilme ve tahmin etme, bir adım önde yaşama arzusu insanoğlunun merak hissinin bir sonucudur. Bu gelecekte haberdar olma arzusu fal ve falcılık kavramını getirmiş; böylece çeşitli uygulamalarla ilim şubeleri ve bunun sonucunda da bu kavramlar etrafında gelişecek edebî türlerin doğmasına neden olmuştur. Fahnâmeler olarak adlandırabileceğimiz türler özelde yıldıznâme¹, kıyafetnâme², ihtilâcnâme/seğirname, tefe'ülnâme (Kara, 1979: 153-155) gibi adlarla isimlendirilmektedir (Yalap, 2017). Vücuttaki deri ve deri altındaki kasların hafifçe oynaması olarak tarif edilen bu seğirmelere dayanılarak yapılan yorumlamalara ise seğirname (ihtilaçname/ilm-i ihtilaç) denilmektedir.

Türkçe Sözlük'te "*seğirmek* (nsz); *Hafif kımıldamak, genellikle vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak*" (Türkçe Sözlük: 1722) manası ile verilen sözcüğü tarihî metinler yanında, Anadolu ağızlarında ve Türk Dilinin diğer şubelerinde de görebilmekteyiz.

Derleme Sözlüğü'nde sözcüğün "*seğirmek* (sergimek, serimek, seyirmek -1, *seyirmek* (1) *Seğirmek*; (Çığırı * Dinar -Af.; Eğridir ve köyleri -Isp.; Söğüt, Honaz -Dz.; Bozdoğan -Ay.; tokat -Es.; -Çkr.; İskilip -Çr., Merzifon -Ama., Hacıilyas, Koyulhisar -Sv., Ahırlı -Ank., Bor -nğ., Ermenek -Kn., Mersin ve köyleri, Mut İç., (Sergimek) : (Ağlı, Küre -Ks., -Ecz., Haral -Gaz.) *Seyirmek* -1): (-İz.,ü Fili, biga -Çkl., Düzce -Bo., İskilip -Çr., Ağın -El., Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri, Reyhanlı -Hat., Lüleburgaz, -Krk., -Kıbrıs" (Derleme Sözlüğü: 3566) şeklinde farklı söyleyişlerinin Anadolu'daki dağılımını vermektedir.

Tarama Sözlüğü'nde sözcüğü "*seğirmek: Hafif kımıldamak, kıpırdamak, seğirmek*" (Tarama Sözlüğü: 3366) anlamı ile görmektedir.

Sözcük, Türkiye Türkçesi: seğirmek karşılığı ile; Tatar T: *tartu, tartısu*; Azerbaycan T: *säyirmäk*; Özbek T: *seskänmak*; Başkurt T: *taşlanıv, atılv, intılv*; Uygur T: *kaş tartmak, titrimäk*; Kazak T: *tartılv*; Kırgız T: *közü tartu*; Türkmen T: *Damak çekmek*" (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 1991: 756-757) şeklinde Lehçelerde izlenebilmektedir.

Seğirnamelerin sosyolojik altyapıları ve toplumlar nezdinde nasıl bir ilgi haline geldikleri hususunda açıklamalar yapan Ersoylu'nun (1985) bu yazılı türlerin ortaya çıkmasına dair açıklaması dikkat çekicidir: "Bir kimsenin vücudundaki herhangi bir uzuv seğirdiği zaman o kişinin gelecekteki durumuna, işine, sağlığına ve benzeri hususlarına ait tahminler öne sürülebilmiş, buna dayanılarak bazı hükümler verilebilmiştir. Böylece, bedendeki bazı uzuvların oynaması, seğirmesi ve benzeri durumlara

¹ Geniş bilgi için bk. (URL-1)

² Geniş bilgi için bk. (Mengi, 1978).

dayanılarak yapılan anlam getirme, yorumlama işine İslâm medeniyetindeki Türk yaşayışında İlm-i ihtilâç adı verilmiştir". "İnsan vücudunun bazı nahiye ve azalarında fizikî bir sinir ve adale hareketi olarak görülen seyirmelere toplumca, çok eski çağlardan beri, gelecekteki olaylara bir işaret manası verildiğini ve böylece bunlara hususi bir değer atfedildiğini biliyoruz." (Özergin, 1967). Bu hususî değer, seğirmelere ilk etapta başlı başına bir ilim şubesi olma niteliği, sonraki dönemlerde ise edebî tür niteliği kazandırmıştır. Türk edebiyatında manzum veya mensur olarak kaleme alınan seğirname konulu eserlerde, insan bedenindeki bu istemsiz kas ve sinir hareketlerinin gelecekte gerçekleşecek bir olayla ilişkilendirilmesi söz konusudur.

Eski Uygur Türkçesinde Uygur harfleriyle kaleme alınmış ve 10 seğirmeden müteşekkil metin parçası, yazılı geleneğimizin ilk seğirnamesi olarak bilinir³. Dede Korkut Kitabı'nın ilk boyu olan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda Dirse Han'ın eşinin oğlunun başına bir iş gelmesinden şüphelenmesi ve gözlerinin seğirmesini buna yorması "*çık sun benüm görür gözüm a Dirse Han yaman segrir*" (Ergin, 2008) şeklinde ifadesini bulur. Bu örnek aynı zamanda seğirmelerden yola çıkarak kimi yorumlamalarda bulunma bilgisinin Türk halk kültüründe eski olduğu görüşünü desteklemektedir.

Türkçe çalışmalarda seğirnamelerin iki farklı metodla ele alındığını belirten Sertkaya (2011); bunların birincisinin, organların teker teker ele alınıp yorumlamaların yapılması, ikincisinin ise; beş farklı tabircinin belirtilen organın seğirmesine dair görüşlerinin ele alınarak edisyon kritik metoduyla incelenmesi şeklinde olduğunu belirtir.

Söz konusu seğirnamelerin yurtiçi ve yurtdışı birçok kütüphanede yazmaları bulunmaktadır.⁴ Bu metinlerden birçoğunun incelenip yayınlamasının yanında geri kalanlarının da çalışılması ile; seğirnamelerin toplu olarak ele alınmasının dilbilim, folklor, halk hekimliği, anatomi, sosyoloji, alternatif tıp gibi birçok disipline faydalı olacağı görüşündeyiz.

³ Bilinen en eski seğir-nâme Uygur harfleri ile yazılmıştır. Dili Uygur Türkçesidir. T(oyok) III T. 295 bulunma yeri işareti taşıyan bu metin parçası hâlen Berlin Branderburg Bilimler Akademisi U. 5820 numarada kayıtlıdır. 10 seğirmeyi ihtiva eden 13 satırlık metin, ilk olarak Reşid Rahmeti Arat tarafından transkripsiyonlanmış ve Almancaya çevirisiyle birlikte *Türkische Turfan Texte = Türkçe Turfan Metinleri'nin VII. cildinin 44. sahifesinde 34. metin olarak yayımlanmıştır. Metnin özelliği seğir- ~ seğri- fiili yerine tebre fiilinin kullanılmış olmasıdır. Bu metin üzerindeki ikinci çalışma Peter Zieme tarafından yapılmıştır. Peter Zieme "Türkische Zuckungsbücher" adlı çalışmasında bu metindeki 10 seğirmeyi yeniden transkripsiyonlamış, Reşid Rahmeti Arat'ın okuma ve çeviri yanlışları ile bazı eksiklikleri düzelterek metni yeniden yayımlamıştır (Sertkaya, 2011).*

⁴ Seğirnamelerle ilgili detaylı bilgi için ayrıca bk: (Sertkaya, 2011; Sümbüllü, 2007; Ersoylu, 1985; 1992; Şakar, 2010).

2. Leipzig Kütüphanesinde B.Or.178-04 Numara ile Kayıtlı Seğirname

2.1. Nüsha

Çalışmaya konu olan eser, Almanya Leipzig Kütüphanesinin dijital olarak erişime sunduğu B.or.178-04 numara ile kayıt altına alınmış mensur bir seğirname metnidir. Katalog numarası Fleischer, s. 443, 4 olan metin, çok metinli bir yazmanın dördüncü bölümünü oluşturur. Yazmanın katalog numarası ise B. or. 178'dir. Yazma içerisinde seğirname dışında sırasıyla:

1. Kuran surelerinden bir bölüm⁵ (1-61 varaklar arası),
2. Şerh-i Ca'fer Sadık⁶ (61-157 varaklar arası),
3. Haza Fal-i Kur'ani'l-Kerim (157-164 varaklar arası),
4. Haza Tabir-est (164-176. varaklar arası),
5. Şerh-i İsm-i Azam (176-240. varaklar arası)

şeklindedir. 14 x 8.5 cm boyuta sahip olan yazmada metin alanı ise 9,8 x 4,9 cm'dir. Metin alanı, sayfa ortasında kırmızı renkle çizilmiş bir dikdörtgen içerisinde bulunmaktadır. 9 satırdan tertiplenen yazmada seğirname 164b varağının 8. satırından başlar ve 176a varağının 7. satırında son bulur. Metin harekeli ve okunaklı bir nesih örneğidir.

2.2. Nüşanın Yazarı, Yazılış Tarihi ve İsmi

Eserin başında, sonunda ve katalog bilgilerinde yazarı, yazılış tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Her bölümün müstakil olarak adlandırılmasının dışında yazmanın, geneli ihtiva eden bir isminin olmadığı görülmektedir.

2.3. Leipzig Kütüphanesinde B.or.178-04 Numara ile Kayıtlı Seğirname

Söz konusu eser, Leipzig kütüphanesinin dijital olarak erişime sunduğu yazma eserler arasında B.or.178. numaralı çok metinli yazma içerisinde B.or.178-04 numaralı, 5 bölümlük yazmanın 4. bölümünde bulunan Türkçe mensur seğirname örneğidir. Hâzâ Ta'bîr-est başlığıyla verilen bölüm yazmanın 164b-176a. varaklar arasında bulunmaktadır.

Metnin girişinde Hint hekimlerinin uzun ömürlerinde tecrübeleriyle seğirmelerden yola çıkarak gayb ile ilgili yaptıkları yorumlamaların İskender-i Zülkarneyn tarafından eyleme geçmeden önce dikkate alındığı, Harun Reşid'in bu yorumları yapacağı her iş öncesi aklından çıkarmadığı belirtilmektedir. Tarihteki bu önemli zatların bu uygulamalar içerisinde hareket ettiklerini belirten yazar, bu bilgilerle amel etmenin vacip olduğunu

⁵ Bu bölümün tamamı Arapçadır.

⁶ Şia'nın altıncı imamıdır. Sünnî kaynaklarda da daima hürmetle anılan ilmî bir şahsiyet olarak benimsenmiştir. Bütün gizli, felsefî, tasavvufî, fikhî, kimyevî ve tabii ilimlere vakıftır. Daha geniş bilgi için bk. (URL-2)

söyler. Yazar bu sözlerle okuyucunun bu metne itibar etmesinin gereğini ve bunun dinî bir yükümlülük olduğunu vurgular. Ancak Sümbüllü (2016); “seğirname müellifleri ve istinsahçılarının seğirnameelerde verilen hükümlerin tatbikatçıları olarak Hz. Âdem, Hz. Danyal, Ca’fer-i Sâdık, Hz. Zülkarneyn’i referans olarak göstermesinin muhatapları etki altına almak adına suyu baştan tutma psikolojisi ile ilişkili” olduğunu düşünmektedir. “Bu yaklaşım, türün inandırıcılık, etki ve yaygınlık kazanması adına müelliflerin beklentileri açısından amacına ulaşmıştır ki türün modern dünyada halen daha kısmi açılımları ile var olması bunu desteklemeye yetmektedir” demektedir (Sümbüllü, 2016).

Bu bilgilerden sonra metin seğirmeler bölümüne geçer. 112 seğirme bulunan metin baş bölgesinden başlayarak ayak, topuk ve ayak parmaklarındaki seğirmelerle son bulur. Metinde seğirmesi ile ilgili yorum bulunan organlar sırasıyla şu şekildedir.

başınun ortası, çevresi, başınun sağ yanı, başınun şol yanı, alını, alnun sağ yanı, alnun şol, kafası, sağ kulağı, şol kulağı, sağ kulağınun yumışağı, şol kulağınun yumışağı, sağ kulağınun delügi, şol kulağınun delügi, sağ kulağınun ardı, şol kulağınun ardı, sağ kaşı, şol kaşı, iki kaşı, sağ kaşı göziyile, sol kaşı göziyile, sağ gözün içi, şol gözün içi, sağ gözün kuyruğı, şol gözün kuyruğı, sağ gözün yukarı kapağı, şol gözün yukarı kapağı, şol gözün yukarı kapağı, sağ gözün aşağı kapağı, şol gözün aşağı kapağı, eger sağ gözün yukarı kirpügi, şol gözün yukarı kirpügi, sağ gözün çevresi, eger şol gözün çevresi, sağ gözün bebeği, eger şol gözün bebeği, sağ gözün burnundan yanı, şol gözün burnundan yanı, cümle burnı, burnun ucı, burnunun sağ yanı, burnunun şol yanı, burnunun sağ delügi, şol delügi, sağ yanağı, şol yanağı, ağzun sağ köşesi, aşağı dudağı, yukarı dudağı, dil, eñegi, boğazı, boyunun sağ yanı, boynun küllîsi, sağ omuzı, şol omuzı, iki omuzı, sağ bâzûsı, şol bâzûsı, sağ dirsegi, şol dirsegi, şol dirsegi, boynun üsti, boynun altı, sağ eli, şol eli, şol elinun ayası, şol elinun ayası, sağ elinun baş parmağı, sağ gögsi, şol gögsi, arkası, arkanun sağ yanı, arkasınun şol yanı, gögsi altı, karnun sağ yanı, karnun şol yanı, göbegi, kaşığun, kaşığun şol yanı, kaşuğı cümle, zekeri, hayânun iki yanı, [hayânun] sağ yanı, hayânun şol yanı, dibri, dibrinun sağ yanı, dibrinun şol yanı, sağ uyluğı, şol uyluğı, sağ dizi, şol dizi, sağ baldırı, şol baldırı, sağ topuğı, şol topuğı, sağ ayağınun arkası, şol ayağınun arkası, şol ayağınun altı, sağ ayağınun baş parmağı, sağ ayağınun şehâdet parmağı, orta parmağı, dördüncü parmağı, serçe parmağı, şol ayağınun baş parmağı, ikinci parmağı, orta parmağı, dördüncü parmağı, şol ayağınun şırça parmağı, şol ayağınun cümle parmakları,

Sol ayağın cümle parmaklarının seğirmesiyle ilgili anlatılanlardan sonra metin son bulur ve bir sonraki Şerh-i İsm-i Azam bölümüne geçilir.

3. Notlar

3.1. Eserin oldukça okunaklı bir şekilde kaleme alındığı görülmektedir. Hemen her kelime özenli bir şekilde harekelenmiştir (Ek-2). Ancak bazı kelimelerin yazımında birlik bulunmamaktadır. Aşağıdaki kelimelerde iki farklı yazım mevcuttur.

daḥı (دخی)	daḥı (دحی)	dāḥı (داخی)
şâz (شاذ)	şâz (شاز)	
serçe (سرجه)	şırça (صرجه)	
ḥasta (خسته)	ḥasta (حسته)	

3.2. Tarihî metinlerde kapalı e sesinin (è) var olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Kapalı e'li olduğu iddia edilen kelimeler Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde “Eski Türkçede olduğu gibi farklı iki imlâ ile değil tek bir imlâ ile ve esre veya esreli y’lerle yazılmışlardır (Korkmaz, 2005). Metindeki kapalı e sesi ile yazılması icap eden kelimeleri bu sesle, transkripsiyon alfabesindeki kapalı e (è) sesi ile okunmuştur: *dêrler* (ديرلر), *êrişe* (ايريش), *yêye* (بييه), *vêrmek* (ويرمك).

3.3. Vasıta hâli eki genellikle ile edatının ekleşmiş biçimiyle oluşturulmuş, bu yapı bazen birleşik bazen de ayrı yazılmıştır: *söz ile*(166a/9), *kimse ile*(166b/1), *gözi-y-ile*(167a/9), *şanat-ıla*(170b/5), *murâd-ıla* (175a/4).

3.4. Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde ilgi hâli ekinin ünlüleri yuvarlaktır. Ancak bu metinlerde yuvarlak ünlülerin yanı sıra düz ünlülerin de kullanıldığı görülmektedir. Eski Oğuz Türkçesi metinlerinin standart dışı en dikkat çekici özelliği de budur. Metnimizde ilgi hali ekinin düz ünlülü şekli görülmemiştir.

3.5. Metinde bir yerinde ek uyumsuzluğu görülmüştür: *murâdça* (165b/9)

3.6. Metinde Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sıklıkla görülen ve eksiz belirtme olarak nitelendirilebilecek zamir n’sinin yüklem hâli eki göreviyle kullanıldığı görülmüştür: *istedüğün* (166a/4), *dîdârın* (167a/8), *namâzın* (174b/2).

3.7. Metinde geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman yapıları, şart ve istek kipleri kullanılmıştır. Gelecek zaman eki olarak -A: *gel-e* (175a/5), *gör-e* (175a/8), şart eki olarak -sA: *siñir-se* (171b/2), öğrenilen geçmiş zaman eki olarak -mİş: *dê-miş* (170b/3), *êtmışler* (165a/2), geniş zaman

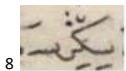
eki olarak -Ar: *ağ-arlar* (166a/9), iki yerde geniş zaman eki olarak -Ur kullanılması dikkat çekicidir: *ferahlan-urdu* (165a/6), *kııl-urdu* (165a/3), istek kipinin 1. çokluk şahsında -vÜz eki görülmüştür: *éd-e-vüz* (165a/6).

3.8. Metinde seğirmeler verilirken bu türdeki eserlerin hemen hepsinde görülen bir cümle kuruluşu göze çarpmaktadır. *eger şol dizi siğirse düşmanı hasta ola eger sağ baldırı siğirse bir yad kişinin namâzın kııla* (174a/9-174b/1-2-3) Bunun dışında iki yerde “*ba’zılar dërler kim* (170a/1), *ba’zılar dëmiş kim* (170b/3)” şeklinde herhangi bir isim vermeden bir hekim ya da bir ilim adamından alıntıda bulunmuştur.

3.9. Metin sözvarlığı açısından ele alınacak olursa, zamanının konuşma dilinin esas alındığı, edebî endişeden ve estetik kaygılardan uzak sade ve anlaşılabilir bir dille kaleme alındığı söylenebilir. Söz kadrosu büyük oranda Türkçeden oluşmaktadır. Özellikle vücuttaki seğiren organların adlarının tamamına yakını Türkçedir. Yalnızca *bâzû*, *zeker*, *haya* sözcükleri yabancı asıllıdır. Metnin anlaşılır ve yalın dilinde kaleme alınmış olmasının, geniş okuyucu kitlesine ulaşmak amacıyla olduğu söylenebilir.

3.10. Metne konu olan seğirmek sözcüğünün anlamı Türkçe Sözlük’te; *seğirmek (nsz): Hafif kımıldamak, genellikle vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak* şeklinde verilmiştir. Ancak tarihî metinlerde bu sözcüğün yazılışı ve çalışmalarda transkribe edilmesinde farklılıklar göze çarpmaktadır. Sözcük, çalışmalarda *sigirmek*⁷, *seğirmek* (Sümbüllü, 2007; Kurgun, 2018; Süer, 2011; Yastı, 2015; Eroğlu, 2015; Yalap, 2017; Karatlı, 2003; Ersoylu, 1985), *segrirmek* (Sümbüllü ve Gözütök, 2013), *segürmek* (Kete, 2008) şeklinde okunmuştur. Burada metinden yola çıkılarak sözcüğün apaçık bir şekilde üç noktalı kef (ك) ile yazıldığı görülmektedir. Bu sebeple harf ve harekelere bağlı kalınarak bu sözcük *siğirmek*⁸ (*siğirse*) şeklinde transkribe edildi. Sözcüğün doğru

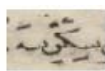
⁷ Özkan Daşdemir, *İngiltere Kütüphanelerinde Kayıtlı Dört Seğirname Üzerine* başlıklı çalışmasında (Daşdemir, 2016) söz konusu seğirname metinlerinde sözcüğü, Britanya Kütüphanesi - Arundel Or. 8’de; seğirmek, Britanya Kütüphanesi - Harl. 5463’de; sigirmek, Britanya Kütüphanesi - Sloane 1081’de; seğirmek, Oxford Bodleian Kütüphanesi - MS Turk. e. 112’de; sigirmek şeklinde transkripte edilmiştir. Oxford Bodleian Kütüphanesi - MS Turk. e. 112 numaralı yazmanın metni için verilen dipnotta Daşdemir; “Yazmada seğir- fiili sigir- şeklinde esre’li yazılmıştır. Burada ise hareke olarak üstün tercih edilmiştir. Bu fiilin okunuşunda harekeler esas alınmış olup; aktarmada sigir- fiili -bütün bir çeviri yazı yapılmadığından- kapalı e ile gösterilmemiştir. Fiilin harekesiz birkaç yazılışında ise; yazıcının kullanımı dikkate alınarak sigir- şeklinde okuma yapılmıştır” açıklamasını yapmaktadır.

170b/1

169b/5

175b/1

okunması ve transkribe edilmesi için sözcüğün semantik açıdan ele alınıp kökenine inilmesi ihtiyacı doğmuştur.

3.11. Yazma eserin adı, yazarı ve yazılış tarihi ile ilgili metinde ve katalog bilgilerinde herhangi bir bilginin bulunmadığı yukarıda ifade edilmişti. Yazmada isimlendirilen bölümlerin dışında herhangi bir bilgiye rastlanamamaktadır. Yukarıda söz edilen dil bilgisel ve söz varlığı incelemelerinden yola çıkılarak metnin, Eski Oğuz Türkçesi döneminde (13-15 yy.) yazılmış olduğu söylenebilir. Metnin transkripsiyonu Eski Oğuz Türkçesi ses ve şekil özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur.

4. Sonuç

Fal-nameler ve seğir-nameler Türk kültüründe ve yazılı metinlerinde edebî bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Leipzig Kütüphanesinin dijital erişime sunduğu Türkçe yazmalar içerisinde yer alan ve 5 ayrı metinden oluşan bir yazmanın 4. bölümünü ihtiva eden seğirname çalışmamızın konusunu oluşturmuştur. Metnin yazarı, yazılış tarihi ve ismi ile ilgili bir bilgi ne metin içerisinde ne de yazma kataloğunda mevcut değildir.

Metinde 112 seğirme yorumlamalarıyla birlikte verilmiştir. Bu yorumlamaların inandırıcılığını artırmak için bir seğirname geleneği olarak İskender-i Zülkarneyn, Hint hekimleri ve tecrübeleri ve Harun Reşid'in delil getirildiği görülmüştür. Sanat kaygısından uzak sade bir dille kaleme alınan eserde Türkçe sözcük kullanım oranı yüksektir. Organ adlarının tamamına yakını Türkçedir. bâzû, zeker, ğaya sözcükleri yabancı asıllıdır. Yazılış tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamasına karşın dil özellikleri metnin; Eski Oğuz Türkçesi döneminde (13-15) kaleme alınmış olma ihtimalini artırmaktadır.

Seğirnameler edebî bir tür olarak toplumun dil ve kültürü açısından önemli veriler sunmaktadır. Yazıldıkları dönemin ve hitap ettikleri toplumun; inanç ve görüşlerinden, eğilimleri ve genel yapısından beslenmiş olmaları, bulunduğu kültür dairesi açısından önemli veriler sunmaktadır. Doğma, evlilik, çocuk sahibi olma gibi önemli geçiş dönemleriyle ilgili yorumlamaların yanında zenginlik/fakirlik, mutlu/mutsuz olma hasta/sağlıklı olma gibi insan hayatını etkileyen sosyal durumlar, seğirnamelerde öne çıkarılan unsurlardır.

Bilgilerini ve birikimlerini aktarma insana ait bir özelliktir. İnsanoğlu bütün yapıp etmelerini sözlü ve yazılı olarak sonraki kuşaklara aktarır. Bu amaca aracılık eden yazılı metinler dil açısından da önemli veriler sunar. Yazıldıkları dönemin ses ve şekil özellikleri, cümle yapısı ve söz varlığı noktasında ulaştığı seviyeyi gözler önüne serer. Seğirnameler de kültür içerisinde önemli bir yer edinmiş ve toplum tarafından ilgi duyulan türler konumuna gelmiştir. Bu durumun, yazarların edebî endişe ve estetik kaygıdan uzak bir tutum sergilemelerine neden olduğu söylenebilir. Bu alanda birçok yazma gün yüzüne çıkarılmış, incelenmiş, Türk dili ve kültürü

açısında önem arz eden hususları ortaya konmuştur. Bu tanıtma da söz konusu külliyattan bir örneği dikkatlere sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Daşdemir, Ö. (2016). İngiltere kütüphanelerinde kayıtlı dört seğirname üzerine. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 11, 19-46.
- Derleme sözlüğü*, Cilt X, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut Kitabı I – Giriş, metin, faksimile*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Eroğlu, S. (2017). Seğir-Nâme -A copy in Riccardiana Library, Florence. *Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences*, 18 (33), 671-695.
- Ersoylu, H. (1985). Seğir-name. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)*, 27-48, Ankara.
- Kara, İ. (1979). Fal, falnâme. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 3, 153-155.
- Karatlı, R. (2003). Türkçe bir seğirname üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten-1999*, 47, 89-126.
- Karşılaştırmaları Türk lehçeleri sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kete, A. (2008). *Segürname – inceleme, metin, dizin*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Korkmaz, Z. (2005). Eski Anadolu Türkçesinde imlâ-fonoloji bağlantısı üzerine notlar. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. I, 497-508, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Mengi, M. (1978). Kıyafetnameler üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 299-309.
- Özergin, M. K. (1967). Eski bir seyirme-nâme. *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 211, 4331-4332.
- Sertkaya, A. (2011). Bilinmeyen bir seğir-nâme yazması. *38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi -Bildiriler: Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, 1533-1560, Ankara.
- Süer, F. R. (2011). Bir seğirname örneği. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/4, 287-304.
- Sümbüllü, Y. Z. (2016). Yeni bir ihtilâcnâme nüshası üzerine değerlendirme. *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 6, 174-196.
- Sümbüllü, Y. Z. (2007). Seğir-nâme ve seğirmek manaları üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 32, 53-69.
- Sümbüllü, Y. Z. - Gözitok, M. A. (2013). Gaybî bir ilim şubesi olarak ihtilâç-nâmeler ve Mevlânâ Sevâdî'nin manzum İhtilâç-Nâmesi. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3 (6), 105-131.
- Tarama sözlüğü*. Ankara, 1989: Türk Dil Kurumu.
- Türkçe sözlük*. Ankara, 2005: Türk Dil Kurumu.
- Yalap, H. (2017). Yeni bir ihtilâcnâme-seğirname nüshası. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 682-695

Yastı, M. (2015). Yeni bir seğir-nâme yazması üzerine. *Türkiyat Mecmuası*, C. 25, 273-311.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://islamansiklopedisi.org.tr/yildizname/> (Erişim: 16.03.2020)

URL-2 <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 16.03.2020)

EK: Metin

hazâ [işleye]⁹ ta'bir-est

^{164b} ⁹ iskender-i zülkarneyn kavlinde ^{165a} ¹ ve hind hekimlerinden uzun 'ömürlerinden ² tecrube etmişler kim zülkarneyn 'alehi ³ s-selâm bununla 'amel kılurdı ⁴ ve hem dârdikim hârûnı'r-reşîd ⁵ kendüden gidermezdi bununla ⁶ ferahlanurdı imdi bize dağı ⁷ vâcibdür ki bununla 'amel edevüz ⁸ eger bir kişünün başınun ortası ⁹ sinirse mâl ve ululuk bula eger pâdişâhlığa^{165b} ¹ lâyıķ ise pâdişâh ola eger ² bir kişünün çevresi sinirse ³ bir yad kişiden mâl ve devlet bula ⁴ eger bir kişünün başınun sağ ⁵ yanı sinirse bir kavm üzerine ⁶ ululuk bula eger başınun ⁷ şol yanı sinirse sefer ede gerü ⁸ tîzcek gele eger alnı sinirse ⁹ sefer ede gerü murâdça ola ^{166a} ¹ eger alnun sağ yanı sinirse ² oğul ucından eylik göre¹⁰ göre ³ eger alnun şol yanı sinirse ⁴ istedüğün bula eger kâfâsı ⁵ sinirse mâl cihetinden azacıķ ğuşsa ⁶ erişe eger sağ kulağı⁷ sinirse eyü söz işide eger ⁸ şol kulağı sinirse anı yavuz ⁹ sözile anarlar eger sağ ^{166b} ¹ kulağınun yumışağı sinirse bir kimse ile² cenk ede anun eli üstün ola ³ eger şol kulağınun yumışağı⁴ sinirse ululuk eylik bula eger⁵ sağ kulağınun delügi sinirse bir⁶ dostdan kâh kâh eylik göre⁷ eger şol kulağınun delügi⁸ sinirse azacıķ kayğu göre velîkin tîz⁹ geçe eger sağ kulağınun ardı ^{167a} ¹ sinirse bir kimse ile söyleşe anun eli² üstün ola eger şol ³ kulağınun ardı sinirse dost ⁴ anı eylikle anar eger sağ kaşı⁵ sinirse erkek ucından şâzlık bula⁶ eger şol kaşı sinirse bi-niyâzlık⁷ ve baylık bula eger iki kaşı sinirse⁸ bir dost dîdârın göre şâzlık ola⁹ eger sağ kaşı göziyile sinirse^{167b} ¹ murâdına erişe eger sol kaşı² göziyile sinirse ğuşşalı ola eger³ sağ gözün içi sinirse eyü huydan⁴ yavuz huya döne eger şol ⁵ gözün içi sinirse murâd ucundan⁶ sevine eger sağ gözün kıyruğı⁷ sinirse mâl ucundan şâz ola⁸ eger şol gözün kıyruğı sinirse⁹ oğlan ucundan sevine eger ^{168a} ¹ sağ gözün yukarı kapağı sinirse ² şâzlığa erişe eger şol³ gözün yukarı kapağı sinirse⁴ şâzlığa erişe eger şol gözün⁵ yukarı kapağı sinirse bir kimse ile⁶ cenk ede

⁹ Başlığın içinde siyah mürekkeple yazılı bu ibare büyük ihtimalle sehven yazılmıştır.

¹⁰ "göre" sözcüğü mükerrer yazılmıştır.

'âkıbet ol yaña ola⁷eger sağ gözün aşığa kapağı⁸sinirse nesne için melül ola
 eger⁹şol gözün aşığa kapağı sinirse_{168b}¹şâz ve râhat ola eger sağ²gözün yukarı
 kirpügi sinirse³bir murâd ucından sevine şâz⁴ola eger şol gözün yukarı⁵kirpügi
 sinirse şâz ola eger⁶sağ gözün çevresi sinirse⁷azacık hasta ola eger şol⁸gözün
 çevresi sinirse bir hoş⁹nesne ucından nâ-kâh sevine şâz_{169a}¹ola eger sağ gözün
 bebegi²sinirse eger 'illeti varışa ol³'illetden kırtula eger şol gözün⁴bebegi sinirse
 bir zamân âdemîler⁵diline düşe eger sağ gözün⁶burnundan yanı sinirse şâz
 ola⁷eger şol gözün burnundan⁸yanı sinirse şâz ve handân ola⁹eger cümle burnı
 sinirse şâzlık_{169b}¹ve baylık bula eger burnun uci²sinirse ululuk bula adı çıka³eger
 burnunun sağ yanı sinirse⁴kimse ile cenk êde eger burnunun⁵şol yanı sinirse biraz
 guşşalu ola⁶âhir şâz ola eger burnunun sağ⁷delügi sinirse şâz ola eger⁸şol delügi
 sinirse guşşalu ola⁹eger sağ yanığı sinirse hastalıkdan_{170a}¹kırtula şâz ola eger şol
 yanığı²sinirse bir iş işleye kim andan utana³ba'zılar dërler kim gâyet göre
 eger⁴agzun sağ köşesi sinirse şâz⁵ola eger aşığa dudağı sinirse⁶hüccetle düşmanı
 zelîl eyleye eger⁷yukarı dudağı sinirse dost anı⁸horlaya eger dili sinirse
 düşmanıla⁹cenk êde şonra dost ola_{170b}¹eger eñegi sinirse bir kimse anı eylülkle²aña
 eger boğazı sinirse hoş³ta'âmı yêye ba'zılar demiş kim ta'âm⁴içün gamnâk ola
 eger boyunun⁵sağ yanı sinirse san'atıla mâl⁶çok bula eger boynun şol⁷yanı sinirse
 mâl bula ammâ rencile⁸eger boynun küllîsi sinirse şadağa⁹vêrmek gerek namâz
 kılmak gerek_{171a}¹eger sağ omuzı sinirse²pâdişâhlik bula eger şol³omuzı sinirse
 sevine şâz⁴ola eger iki omuzı⁵sinirse bir kimse ile gâzab eyleye eyleye⁶eger sağ
 dalusı sinirse⁷ululuk ve baylık bula eger⁸şol talusı sinirse eylik ve baylık⁹bula
 eger sağ bâzûsı sinirse_{171b}¹ni'met ve 'izzet bula eger şol²bâzûsı sinirse
 yavuklanmış buluna³eger sağ dirsegi sinirse sehel⁴belüre sehel gam göre eger
 şol⁵dirsegi sinirse sehel belüre sehel⁶gam göre eger şol dirsegi⁷sinirse mâl bula
 şâz ola eger⁸boynun üsti sinirse düşmanı⁹dost ola eger boynun altı_{172a}¹sinirse bir
 kavm üzerine ululuk²bula eger sağ eli sinirse çok³mâl bula şâz ola eger şol⁴eli
 sinirse mâl ve ululuk bula⁵eger şol elinün ayası sinirse⁶çok hayr işleye eger şol
 elinün⁷ayası sinirse bir 'illetden kırtula kırtula⁸eger sağ elinün baş
 parmağı⁹sinirse bir hâcet eline gire ammâ geçrek_{172b}¹sağ gögsi sinirse bir işden
 korka²guşşalu ola eger şol gögsi³sinirse bir işden sevine eger⁴arkası sinirse guşşa
 ve kıtlık êrişe⁵eger arkanun sağ yanı sinirse⁶renc göre eger arkasının şol⁷yanı
 sinirse beglik ve ululuk bula⁸ve yâhûz hayırlu sefere gide gani⁹la eger gögsi altı
 sinirse_{173a}¹ol demde melül ola eger²karnun sağ yanı sinirse bir katı

hastalıktan³ kurtula eger karnuñ şol yanı⁴ segire hasta ola yine tîz şifâ⁵ bula eger göbeği siñirse bir bereketlü⁶ eylüklü nesne bula eger kaşığun⁷ siñirse bir zamân hasta ola eger⁸ kaşığun şol yanı siñirse eylik⁹ bula eger kaşuğı cümle siñirse^{173b} ¹kız oğlan ele gire şâz ola ²eger zekeri siñirse ğayret ve mertebe³ bula ve sevdüğine cimâ' eyleye⁴ eger hayânuñ iki yanı siñirse⁵ tarlığa düşe eger sağ yanı⁶ siñirse tarlıktan kurtula şâz⁷ ola eger hayânuñ şol yanı⁸ siñirse biraz ğuşsa çeke eger⁹ dibri siñirse bir yerden bir yere^{174a} ¹gide ve yâhûz bir yerde otura² eger dibrinüñ sağ yanı siñirse³ sehel ğam göre eger dibrinüñ şol⁴ yanı siñirse şâzlık göre ve râhat⁵ ola eger sağ uyluğı siñirse⁶ ğamġin ola eger şol uyluğı⁷ siñirse şâzlık göre eger sağ⁸ dizi siñirse bir pâdişâhdan şâzlık⁹ göre eger şol dizi siñirse^{174b} ¹düşmanı hasta ola eger sağ² baldırı siñirse bir yad kişinüñ namâzin³ kıla eger şol baldırı siñirse ⁴gözi aydın ola eger sağ⁵ topuğı siñirse devlet bula eger⁶ şol topuğı siñirse nafaqası tar⁷ ola eger sağ ayağınun arkası⁸ siñirse azacık ğam göre eger⁹ şol ayağınun arkası siñirse^{175a} ¹sefer êde çok mâl bula ve yâhûz² bir gökçek 'avrat ala ucından³ eylik göre eger şol ayağınun altı⁴ siñirse sefer göre gëru murâdıla⁵ gele eger sağ ayağınun baş⁶ parmağı siñirse kul şatun ala⁷ ğâ'ib göre eger sağ ayağınun⁸ şehâdet parmağı siñirse ğam göre⁹ sonra beşâret yetiše eger orta^{175b} ¹parmağı siñirse cenk êde ğuşsa yetiše² eger dördüncü parmağı siñirse³ cenk êde sonra veli ni' met ziyâde bula⁴ eger serçe parmağı siñirse her ne⁵ isterse eline gire eger şol ayağınun ⁶baş parmağı siñirse cümle hâceti⁷ revâ ola eger ikinci parmağı⁸ siñirse bir iş işleye kim andan eylik⁹ göre eger orta parmağı siñirse^{176a} ¹karavaş ola ola şâz ola eger² dördüncü parmağı siñirse hasta ola³ ve yâhuz namâza takşîrlik eyleye eger⁴ şol ayağınun sırça parmağı siñirse⁵ ğuşşası gide eger şol ayağınun⁶ cümle parmakları siñirse bir yerden ⁷gide dâhî hayırlu sefer êde

اَكْرَ النَّكَ صَاعٌ بَايِي سِكْرَسَه
اَوْغَلْ اَوْجِنْدَن اَيْلِكْ كَوْرَه كَوْرَه
اَكْرَ النَّكَ صَوْل بَايِي سِكْرَسَه
اِنْسَدَّ وَايِن بَوْلَه اَكْرَقْنَايِي
سِكْرَسَه مَا لَ جِهِنْدَن اَزَه جِقْ غُصَّ
اِبْرِيشَه اَكْرَ صَاعٌ قَوْلَايِي
سِكْرَسَه اَبُو سَوْرَه اِنْسِيْدَه اَكْرَ
صَوْل قَوْلَايِي سِكْرَسَه اَبُو يَاوَزْ
سَوْرِيكْدَه اَكْرَ اَكْرَ صَاعٌ